

**A nyíregyházi
Jósa András Múzeum
Évkönyve**

Jahrbuch
des Jósa András Museums
von Nyíregyháza

A NYÍREGYHÁZI
JÓSA ANDRÁS MÚZEUM
ÉVKÖNYVE
LIX. ÉVFOLYAM I.

JAMÉ

H-4400 NYÍREGYHÁZA, BENCZÚR TÉR 21. ☎ /FAX: (06-42) 315-722

NYÍREGYHÁZA, 2017

Főszerkesztő:
Rémiás Tibor

Szerkesztette:
Simon Zoltán – L. Nagy Márta – Laskayné Szőlősi Katalin közreműködésével
Mentényi Klára – Istvánovits Eszter

Angol fordítás:
Kulcsár Valéria

Nemzeti Kulturális Alap

Készült
a Nemzeti Kulturális Alapprogram
anyagi támogatásával

ISSN 0547-0196

Kiadja a nyíregyházi Jósza András Múzeum
(e-mail cím: info@josamuzeum.hu)
Felelős kiadó: Rémiás Tibor múzeumigazgató
Készült 300 példányban, A/4 formátumban, 29 ív terjedelemben.

Szedte és tördelte: **Szemán Attila**
Nyomdai munkálatok: Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: **Kapusi József**

Tartalom
Inhaltverzeichnis
Contents

„Bárhová a Dunától keletre, de leginkább Szabolcs-Szatmárba...”

Juan Alberto Cabello köszöntése

Tabula gratulatoria	9
Németh Péter	
Pályakép helyett	11
Fodor István	
Honfoglalás kori tarsolylemezeink kialakulása	13
<i>Development of Hungarian sabretache plates from the Period of Hungarian Conquest (10th century)</i>	29
Németh Péter	
Sárvár	31
<i>Sárvár</i>	44
Simon Zoltán	
Gondolatok a regéci uradalom kialakulásának kezdeteiről ...	47
<i>Some thoughts on the beginnings of the Regéc Estate</i>	56
Zsoldos Attila	
A Borsák és I. Károly első összecsapása	57
<i>The first clash between genus Borsa and Charles I</i>	71
Horváth Richárd	
Mátyás király Nógrádban?	73
<i>King Mátyás in Nógrád?</i>	89
Neumann Tibor	
Várat vennék, de miből? Perényi Imre szerzeményei az 1490-es években	91
<i>I would buy a castle but how can I afford one? Imre Perényi's acquisitions in the 1490s</i>	112

C. Tóth Norbert	
Egy főúri udvar a késő középkori Magyarországon: az ecsedi Bátoriak	113
<i>An aristocratic court in Late Medieval Hungary: the Bátor family of Ecsed</i>	133
Lővei Pál	
A tornai római katolikus templom középkori sírkövei	135
<i>Medieval gravestones of the Roman Catholic church in Torna/Turňa nad Bodvou</i>	143
B. Benkhard Lilla	
Kisszekeres református temploma. A templom, a kriptá és az epitáfium a helyszíni kutatások tükrében	145
<i>Calvinist church of Kisszekeres. The church, the vault and the epitaphium in the light of the field investigations</i>	166
Jakab Attila	
Régészeti kutatások az encsenci református templomban	169
<i>Archaeological investigations in the Calvinist church of Encsencs</i>	181
Fülöp András	
A hevesi római katolikus templom építéstörténete a homlokzati kutatások tükrében	183
<i>History of construction of the Roman Catholic church in Heves in the light of the facade investigation</i>	205
Pintér Attila	
A vámosroszi református templom falfestéseinek restaurálása	207
<i>Restoration of wall paintings in the Calvinist church of Vámosroszi</i>	221
Gál Tibor	
A nyírbátori minorita templom helyreállítása 2008–2010 ...	223
<i>Renovation of the Minorites' Church of Nyírbátor in 2008–2010</i>	239

Feld István

- A szegedi vár: egy eltűnt alföldi középkori erősség kutatásának módszertani kérdései** 241
The castle of Szeged: methodological questions of the research into a disappeared Medieval fortress in the Great Hungarian Plain 268

Velladics Márta

- Gyula, Harruckern-, Wenckheim-, Almásy-kastély. A Huszár-torony kutatása** 271
Harruckern, Wenckheim, Almásy residence in Gyula. The research of the Hussar Tower 289

Gere László

- Kastély előtti kastély a gyulai huszárvárban a XVIII. század elején** 291
Early residence in the Hussar castle of Gyula in the early 18th century 298

László Csaba

- Egy homlokzat színeváltozása – Eger, minorita templom** 301
Transfiguration of a facade – Eger, Minorites' Church 312

Csejdy Júlia – Haris Andrea

- A tállyai „Kossuth templom” és az evangélikus egyház épületegyüttese** 315
The “Kossuth Church” of Tállya and the building ensemble of the Lutheran church 329

Szentési Edit

- Egy eperjesi borkereskedő a Hegyalján. Johann Samuel Steinhübel (1755–1813) mádi síremléke** 331
A wine merchant from Eperjes in the Hegyalja. Sepulchral monument of Johann Samuel Steinhübel (1755–1813) in Mád .. 353

Mentényi Klára

- Újkori források a mátészalkai református templomról** 355
Modern Age written sources on the Calvinist church of Mátészalka 371

Bartos György	
„Milyen templomot építsünk mi?”	
Egy jellegzetes református templomtípus kialakulása és elterjedése a XIX. század első felétől	373
<i>What kind of church should we build? Formation and spread of a characteristic Calvinist church type from the first half of the 19th century</i>	391
Koppány András	
A füzérradványi kastélykert kutatása és annak tanulságai ..	393
<i>Research of the residence garden in Füzérradvány and its lessons</i>	399
D. Mezey Alice	
Futó pillantás Jász-Nagykun-Szolnok megye XX. század eleji építészetének egyik rejtőzködő szegmensére. Temetői mauzóleumok	401
<i>A short glance at an unknown segment of Jász-Nagykun-Szolnok County's architecture in the early 20th century. Cemetery mausolea</i>	418
Istvánovits Eszter – Szűcs Péter	
Határ-helyzet-kép. Múzeumi kutatások régészeti, történeti és műemléki vonatkozásai Szabolcsban és Szatmárban	419
<i>On two sides of a border. Museum research into archaeology, history and architectural monuments in Szabolcs and Szatmár/Satu Mare</i>	428
Laar Erika	
Ócsa – Juannak	
Emlék a Fotótárból	431
Juan Cabello helyszíni kutatásai	
Összeállította:	
Bakó Zsuzsanna – Mentényi Klára – Simon Zoltán	433
Juan Alberto Cabello publikációinak bibliográfiája (1975–2015)	
Összeállította: Bardoly István	441
Helységnév-azonosító	
<i>Ortsnamenregister – Concordance of geographic names</i>	451
Rövidítések	
<i>Abkürzungen – Abbreviations</i>	457

**„Bárhová a Dunától keletre,
de leginkább Szabolcs-Szatmárba...”**

Juan Alberto Cabello köszöntése

Tabula gratulatoria

Alkér Katalin
Arnóti Zsuzsa
Balázsik Tamás
Basics Beatrix
Becsei Miklós
Biczó Piroska
Biri Balázs
Bognár Gábor
Bozóki Lajos
Czeglédy Ilona
Csomortány Levente
Csutor Éva
Dankó Katalin
Dávid Ferenc
Deák Attila
Emódi Tamás
Erhardt Gábor
Farbaky Péter
Farbakyné Deklava Lilla
Fehérvári Zoltán
Fenesi Livia
Fülöpp Róbert
Galacanu Efstatia
Gaylhoffer Kovács Gábor
Géczy Csaba
Gerák Miklós
Gerelyes Ibolya
Giber Mihály
Gömöry Judit
Győr Attila
Hack Róbert

Hadik András
Hajdú-Nagy Gergely
Horogszegi Tamás
Igaz Rita
Ivicsics Péter
Kárpáti János
Keresztessy Csaba
Kisterenyei Ervin
Kollár Tibor
Kosdi Attila
Kovács Anikó
Kovács István

Kulcsár Valéria	Simon Anna
Lángi József	Somorjay Sélysette
Lászay Judit	Szabadics Anita
Makoldy Miklós	Szabó Levente
Malustyik Mariann	Szatmári István
Marinov Márta	Szász József
Méreyne Bán Beatrix	Szászi Ernő
Mészáros Gyula	Szecskó Ágnes
Mészárosné Tarr Erzsébet	Szikra Éva
Nagy Tibor	Szőkrön Péter
Oltay Péter	Tari Edit
Osgyányi Vilmos	Tarr Zsóka
Paszternák István	Terbe Rita
Poppe András	Thury László
Pusztai Tamás	Tomka Gábor
Rác Miklós	Tomka Péter
Rác-Szabó Krisztina	Valter Ilona
Reszlerne János Judit	Vándor András
Ringer István	Végh András
Ritoók Pál	Vida Tivadar
Rozmann Viktor	Vizi Márta
Rózsa Sándor	Vofkori Mária
Adrian Andrei Rusu	Wittinger Zoltán
Samu Viktória	Zombor Szabolcs

Határ-helyzet-kép

Múzeumi kutatások régészeti, történeti és műemléki vonatkozásai Szabolcsban és Szatmárban

Istvánovits Eszter – Szőcs Péter

Az I. világháború után szétszakított Szatmár közös történeti, régészeti, néprajzi, művészet-történeti kutatása csak mintegy negyedszázada indulhatott újra. A terület évszázados földrajzi, gazdasági és kulturális összetartozása ellenére az utóbbi száz évben „szétfejlődött”, mindkét oldalon az ország centruma felé gravitált. Az eredmény az egyre inkább leszakadást mutató peremhelyzet, amelyet csak némileg ellensúlyoz a később megélenkült, határon átnyúló kapcsolatok integráló ereje. A „szétfejlődés” történet- és társtudományi vonatkozásokban is megfigyelhető. A határvonal kettészelte a régészeti lelőhelyeket, a régészeti-történeti korokban összetartozó tájegységeket; szétszakította a történeti forrásanyag zömét jelentő levéltári fondokat. Az egykor összetartozó (és így együtt értelmezendő) forrás- vagy leletanyag az eltérő nyelvi környezet, a két országban különböző módon fejlődő tudományos feldolgozás – köztük a használt terminológia, a kronológia és az értelmezés kontextusa – miatt eltérő, néhol egymásnak ellentmondó eredményekhez vezetett.¹ Az elszakadt szálak összeszövése nem egyszerű és maradéktalanul talán nem is sikerülhet, viszont a közös nevező megtalálásában mindenképpen fontos állomás és lehetőség a két múzeum Hu–Ro pályázatait² keretében a közelmúltban megindult közös kutatás.

A romániai partner, a Szatmár Megyei Múzeum (Muzeul Judeţean Satu Mare) és a magyarországi partner, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága, illetve jogutódja, a nyíregyházi Jósa András Múzeum között évtizedes kiváló együttműködés áll. A korábban jóval felületesebb – egy-egy kisebb kiállítás cseréjére korlátozódó – kapcsolat a két intézmény között 1999-ben vett új irányt. Ekkor Csengersimán, illetve Petén (Petea) a határátkelőhely bővítését megelőző régészeti feltárásokra került sor, amelyek már intenzív együttműködés formájában valósultak meg. A határ két oldalán párhuzamosan zajló ásatás rávilágított az egységes szemléletű tudományos feldolgozás akadályaira. További közös tapasztalatot jelentett a 2004-től Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében kezdődő M3 autópálya megelőző régészeti feltárása. Ezt a hatalmas volumenű munkát a

¹ A román és magyar történetírás eltérő szemléletére és értelmezéseire talán nem szükséges kitérnünk itt és most. Az általános problémákon túl mutassa néhány példa a kérdés természetét! Nem világos például, hogy a Körös kultúra azonos-e a Criş kultúrával vagy sem. Csaknem ugyanezt a kérdést feltehetjük a Füzesabony és az Ottomány kultúra viszonyával kapcsolatban. A magyarországi késő császárkor, hun kor, kora népvándorlás kor elnevezések megfelelője Romániában a posztrómai, prefeudális időszak. De említhetjük itt akár Dacia provincia határát, melyet a romániai kutatás mind a mai napig hajlamos a Maros torkolatáig jelölni, míg a magyarországi kutatók egyértelműen utalnak arra, hogy a Bánság a régészeti anyag tanúsága szerint a Barbaricum része.

² A Hu–Ro a Magyarország–Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program, mely a 2007 és 2013 közötti időszakban valósult meg közös intézményrendszer és közös pénzügyi keretek alkalmazásával a két országban (<http://www.huro-cbc.eu/hu/>).

romániai régészek segítségével sikerült hatékonyan megoldani (KURUCZ 2008. 59–61., különösen 60.). Az együttműködés elmélyítését a két múzeum közös, európai finanszírozású határ menti projektjei tették lehetővé. Kézzel fogható eredmény a Pete–Csengersima lelőhely négy kötetben megjelentetett tudományos feldolgozása, amely a szakmai közönség számára teszi hozzáférhetővé a határátkelő régészeti kutatása során napvilágot látott bronzkori, illetve római császárkori leleteket (GINDELE–ISTVÁNOVITS 2009., GINDELE–ISTVÁNOVITS 2011., MARTA 2009., POP 2009.). Az autópályához kötődő feltárások közül is született egy közös feldolgozás Nyíregyháza–Oros, Úr Csere lelőhely bronzkori leleteiről (MARTA–SANA–BEJINARIU–L. NAGY–BERENDI 2010.). A kötetek megjelenéséhez szükséges közös nevező megteremtéséhez a szakemberek komoly egyeztető munkájára (például a kultúrák névhasználata, a tipológiai megnevezések, a kronológia, a módszerek stb. tekintetében) volt szükség.

A régészek között felmerülő konkrét szakmai kérdések mögött lassanként felsejlett az a módszertani-értelmezési keret, amely több tudományág bevonását tette szükségessé/lehetővé. Ez egyfajta területalapú szemléleten nyugszik, és egy adott földrajzi vagy történeti tájegység minél összetettebb topográfiai, inventarizációs feldolgozását jelenti. A mintát nyilván a régészeti topográfiai munkák,³ illetve a műemléki adattárak jelentették (MMT 1986., MMT 1987.). Az egyszerű kataszterkészítést és listázást mindkét tudományág jelentősen bővítette módszerekben és szemléletben, megteremtve az integráció lehetőségét, azaz egy komplex településtörténeti, tájtörténeti jellegű monográfia alapjait (régészet: HAHÓT 1996., KERKA 2005., FELSO-TISZA-VIDEK PROJEKT 2010., műemléki inventarizáció: SOMORJAI 2004., SEBESTYÉN 2014.). E szemlélet lényege, hogy környezetünk mai képe – a természeti adottságokon túl – az emberi civilizációk lenyomata,⁴ és mint ilyen értelmezendő minden részdiszciplína számára. Az ilyesfajta megközelítésnek – mondanunk sem kell – legfőbb faktora egy küldetését helyesen értelmező helyi múzeum lehet, ahol eleve adott több tudományág művelésének és összehangolásának lehetősége. Már ha a fenntartás napi gondjai, a hasznosulás és hasznosíthatóság követelményei, no meg az intézményben dolgozó szakemberekre ható tudományos divatok széljárása ezt lehetővé teszi. Mindezek mellett (vagy ezeken túl) a területalapú szemlélet a topográfiai és inventarizációs módszerekkel társulva hasznosan integrálhatja az intézményben folyó munkákat egy tudományos programban és – nem utolsó sorban – a társadalmi hasznosság is talán könnyebben demonstrálható.

E gondolatok mentén fokozatosan alakult – és alakul – máig az együttműködés kereteinek megfogalmazása és azok kitöltése. A két szomszédos (Szabolcs-Szatmár-Bereg és a romániai Szatmár / Satu Mare) megye közös történeti és régészeti múltjának feltárása, népszerűsítése és ebbe beleágyazva a terület kulturális örökségének kutatása, felmérése, megóvása, népszerűsítése a két intézmény legfontosabb feladatai közé tartozik. A célkitűzés: egy évszázadokon át összefüggő kulturális régió – immár határon átnyúló – újjáépítése, amely kiterjed a múzeumok hármas feladatának mind-egyikére, nevezetesen a tudományos feldolgozásra, a népszerűsítésre és a gyűjteményezésre. A régészek munkájához csatlakoztak a néprajzosok, a művészettörténészek, a történészek – valójában a két partnerintézmény csapatának jelentősebb része, illetve a múzeumok által összefogott érdeklődő szakemberek és nem utolsó sorban a múzeumlátogató, múzeumbárát nagyközönség.

E feladat megvalósításának néhány elemét szerencsés módon a határ menti együttműködések elősegítésére kiírt EU-s programokba is be tudtuk illeszteni, pontosabban csak ezeken keresztül sikerült elfogadtatnunk és megteremtünk a megfelelő anyagi és szakmai háttérrel. 2007-ben indultak

³ Gondolunk itt az Akadémia Kiadó által megjelentetett *Magyarország Régészeti Topográfiaja* sorozatra.

⁴ Ld. Entz Géza Antal: *Művészettörténet, műemlékvédelem, jövő?* c. előadását a CENTRART, Művészettörténet – Adaptáció – Tudás – Társadalom c. 2014. szeptember 25-i rendezvényén ([http://www.topografia.hu/_user/browser/ File/dokumentumok/MATT%20el%C5%91ad%C3%A1s%20EGA.docx](http://www.topografia.hu/_user/browser/File/dokumentumok/MATT%20el%C5%91ad%C3%A1s%20EGA.docx) – utolsó letöltés 2015. IV. 11.).

el a két múzeum EU által finanszírozott Magyarország–Románia határ menti közös pályázatait, és ettől kezdve ezek éves rendszerességgel folytatódtak (és reményeink szerint folytatódnak a jövőben). Fontos lehetőség volt és maradt a pályázatoknak ez a formája a szűkülő megyei és központi támogatások mellett, hiszen alkalmat teremtett a színvonalas kutatómunkára.

A közös tevékenységek fő vonulatát a régészeti célú terepi vizsgálgatások jelentették, amelyeket esetenként történeti, néprajzi és műemléki kutatások egészítettek ki. A régészeti terepbejárások elsődleges célja a lelőhelyek azonosítása és kiterjedésük megállapítása volt. A cél eléréséhez több ízben légiófotózást és műszeres felméréseket – köztük geomágneses, elektromos rezisztencia, radaros méréseket – végeztünk, amelyeket kisebb szondázó ásatások egészítettek ki. Így sikerült megvizsgálunk Szatmár megyében a nagy kiterjedésű Érkávás–Sziget késő bronzkori erődített telepét, Érendréd–Bikadomb bronzkori telepét, Kaplony–Királyföldek bronzkori és középkori erődített telepét, Börvely–Halmos, Börvely–Vársziget, Aranyosmeggyes–„Șuculeu” római és kora népvándorlás kori telepeit, valamint a Felsőszopor határában azonosított római kori limest és az ahhoz kapcsolódó lelőhelyeket. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a geofizikai kutatások⁵ elsősorban elpusztult középkori épületek kimutatására koncentráltak. A vizsgálatok során a felszín alatti kőzetek, objektumok fajlagos ellenállását mérő geoelektromos és a mágneses tulajdonságokat vizsgáló magnetométeres mérési módszereket alkalmaztuk. Császló, Kemece, Kishódos, Nagyecséd, Nyírgyulaj és Ura határában sikerült feltérképeznünk a középkori templom maradványainak elhelyezkedését.

A pályázat keretében végzett vizsgálatok kapcsán a két intézmény adattára további, más jellegű, nagy mennyiségű új információval gazdagodott. Ezek közé tartoznak az egyes lelőhelyekről készített légifelvételek, 40 kurgán szintvonalas felmérése, műemléki fotók százai stb.

A terepkutatásokhoz kapcsolódott a régészeti leletek és esetleg más műtárgyak modern technikákat alkalmazó, non-destruktív analízise, amely leginkább e tárgyak anyagösszetételét határozza meg. Ezek az elemzések alkalmasak arra, hogy az egyes területek népessége közötti korai kapcsolatokra rávilágítsanak. A kereskedelem, hadjáratok, házasság révén, olykor presztízstárgyként más vidékre elkerülő tárgyak az egykori kontaktusok lenyomatai. A szomszédos népcsoportok közötti kapcsolatra világított rá a kőanyag rövid petrográfiai leírása, közettani meghatározása, valamint az egykori forrásterület behatárolása, illetve valószínűsítése 460 mintán.⁶ A régészeti üvegtárgyak anyagösszetétel-vizsgálata során több kérdés vetődött föl. A nyersanyag származási helye, a készítés helye, a technológia egyik korszakról a másikra történő átöröklődésének esélyei, a technológia transzfer, az esetleges műhelyek kimutatásának lehetősége.⁷ Nem kevésbé lényeges a fémek összetételének vizsgálata, melynek a kapcsolatrendszeri adatokon kívül a műtárgyak megőrzése és védelme szempontjából ugyancsak kiemelt a jelentősége.⁸ Ezzel összefüggésben nagy távolságot átölelő kapcsolatrendszer feltételezése is lehetséges. Ehhez további – nevezetesen gemmológiai, geokémiai, illetve fémanalitikai – vizsgálatokat végeztettünk.⁹ Hogy csak egyetlen példát említsünk, így derült ki, hogy a gávai V. századi síregyüttesből származó tárgyak kőbetéteinek nyersanyaga Dél-Indiából vagy Sri Lankáról származik.

Az évek óta tartó szerteágazó munkák tekintélyes mennyiségű adattal bővítették eddigi ismereteinket. A hagyományos adattári feldolgozás nehézkessé és – helyszűke miatt – egyre

⁵ A munkát a Miskolci Egyetem Geofizikai Tanszékének munkatársai végezték Hursán László vezetésével.

⁶ Rózsa Péter (Debreceni Egyetem) munkája.

⁷ A vizsgálatokat az MTA Geokémiai Kutatóintézetében Bajnóczi Bernadett, Dobosi Gábor, Fórizs István, Nagy Géza és Tóth Mária végezte.

⁸ A roncsolásmentes fémvizsgálatokat röntgenfluoreszcencia módszerrel az MTA Atommagkutató Intézetében Kis-Varga Miklós végezte.

⁹ Bedő Zsolt, Horváth Eszter, May Zoltán eredményei (ELTE, illetve MTA Kémiai Kutatóközpont).

lehetetlenebbé válik, ezért szükséges az adatok digitális rendszerezése és nyilvántartása egy térinformatikai rendszer keretében, mégpedig úgy, hogy bizonyos közérdekű részletek a nagyközönség számára is hozzáférhetővé váljanak. A területalapú nyilvántartást kiegészíthetővé kellett tenni a műtárgyi nyilvántartással, valamint összekapcsolni a képi és írott dokumentumokat azért, hogy a lelet és lelőhely (elsősorban a feltárására vonatkozó ásatási dokumentációk, de a vonatkozó irodalom is) közös adatbázisban legyen kereshető. A két intézmény eddigi közös régészeti munkái során megteremtődtek a kompatibilis adatbázis és térinformatikai rendszer alkalmazásának alapjai, de a romániai partnernél még nem sikerült kialakítanunk a feltételeket a rendszer bevezetésére.¹⁰ Kísérlet történt továbbá az adatbázis bővítésére, például a Jósa András Múzeum képzőművészeti gyűjteményének feltöltésére, így közeledve apránként a célhoz: a terület ingó és ingatlan kulturális öröksége komplex nyilvántartásának kialakításához, valamint az adatbázisok határon átnyúló módon való egybekapcsolásához és közös fejlesztéséhez.

A körvonalazódó adatbázis mellett a régészeti kutatások eredményeit nemzetközi részvétellel zajló tudományos konferenciákon mutattuk be: *Archaeological research in the Someș Valley*, Szatmárnémeti, 2007. szeptember 11–12.; régészeti konferencia két szekcióban (*A Kr. e. II. évezred alkonya a Felső-Tisza-vidéken és Erdélyben*, valamint *A Kárpát-medence az antikvitás végén és a középkor kezdetén*), Szatmárnémeti, 2008. július 18–20.; *Wandering and Settled Barbarians in the Carpathian Region and Neighboring Areas (1st–5th cent.). New Finds, New Interpretations*, Nyíregyháza – Szatmárnémeti, 2010; *The Beginnings of the First Millennium B.C. in the Tisa Plain and Transylvania. The Gáva culture*, Szatmárnémeti, 2011. június 17–18. A konferenciákon bemutatott dolgozatok szerkesztett változata a két múzeum évkönyveiben jelent meg.¹¹ Tudományos igényességgel, de szélesebb közönséget célzott meg a szatmárnémeti múzeum régészeti gyűjteményének látványosabb darabjait bemutató katalógus (MARTA–SZŐCS 2007.), az államhatár által kettészelt régészeti lelőhelyek kutatásáról szóló régészeti kiállítás,¹² az Ecsedi-láp térségének leleteit bemutató kiállítás,¹³ valamint a nagykarolyi Károlyi-kastélyban megnyitott helytörténeti kiállítás régészeti része.¹⁴

A régészeti kutatások mellett a régió épített öröksége történetének megismertetéséhez és hasznosításához járulnak hozzá a közös pályázatok keretében végzett műemléki kutatások. Ezek közül a legfontosabb a középkori templomokat célozta, hiszen ezek képezik a műemlékállomány legrégebb és az átalakításoknak leginkább kitett részét. A két múzeum közös pályázatainak ez a része közvetlenül is kapcsolódott a jelen kötettel köszöntött Juan Cabello munkásságához, aki évtizedeken keresztül kutatta Szatmár magyarországi részének középkori emlékeit. 2008-tól kezdődően a múzeumi pályázatok keretében több éven keresztül folyt a középkori templomépületek építészeti felmérése, amelyekhez korlátozott történeti, művészettörténeti vagy éppen régészeti és falkutatás is társult. Ez utóbbi olykor meglepő információkat hozott az álló műemlék templomok eddig nem sejtett korai történetéről. Az alaposabb és részletesebb kutatás révén egykori falképek részletei bukkantak elő. Így tártunk fel a berei református templom már ismert, a XV. századból származó Köpenyes

¹⁰ 2017-ben ismét lehetőségünk nyílt közös pályázásra az ún. Inetreg pályázat keretében. Nem véletlen, hogy ennek egyik fő célkitűzése éppen ez lett.

¹¹ *A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve* LV. 2013. 371–522.; *Satu Mare. Studii și Comunicări* XXVII: II. 2011. Supplementum; *Satu Mare. Studii și Comunicări*, Seria Arheologie XXVI: I. 2010., *Satu Mare. Studii și Comunicări*, Seria Arheologie XXVIII: I. 2012.

¹² *A Régészeti lelőhelyek az államhatáron* című kiállítás megnyitójára Szatmárnémetiben 2009. február 20-án került sor.

¹³ *A Láp és világa* című kiállítás megnyitójára Nagykarolyban 2010. június 26-án, *Az Ecsedi-láp világa* címmel pedig Csengerben 2010. szeptember 16-án került sor.

¹⁴ *A Hajdanvolt Nagykaroly* helytörténeti kiállítás megnyitója Nagykarolyban 2011. május 30-án volt.

Madonnát ábrázoló freskója alatt/mellett egy korábbi, Urunk Színeváltozását ábrázoló freskót. Hasonló freskókutatásokra került sor Csomaköz, Erdőd, Béltek, Ákos, Krasznacégény és Sárközüjlak középkori eredetű templomában, de ezek nem jártak jelentős eredménnyel: itt a későbbi átalakítások és épületjavítások miatt csak apró részletek őrződtek meg a középkori kifestésből. A magyarországi oldalon ezzel párhuzamosan zajlott a baktalórántházi templom freskójának kutatása.

További épületfelmérésekre és korlátozott kutatásokra került sor a romániai szatmári oldalon Atya, Egri, Vetés, Tasnád, Szárazberek, Halmi, Krasznaszentmiklós, Lele középkori templomában, valamint a nántúti és lelei fatemplomban. A magyarországi oldalon a fábiánházai, valószínűsíthetően középkori eredetű görög katolikus (Istenszülő Születése) templomban Simon Zoltán végzett hasonló munkát 2010-ben. A felmérések és a falkutatások eredményeként pontosabban meghatározhatóvá váltak a templomépület középkori részletei és az újabb kori átalakítások. Esetenként – egy majdani értékleltár kiindulópontjaként – számba vettük a templomi felszerelés történetileg értékesebb részét: padokat (esetleges kifestéssel), úrasztalát, harangot, terítőket, nyomtatványokat, kegyszereket, a templom körüli temető síremlékeit stb. A felmérés többé-kevésbé rendszerességre törekedett, de idő és személyi korlátok miatt nem mindig volt egyenletes határfokú. A legfontosabb eredmény maga a folyamat elindítása, a sokszor figyelmen kívül hagyott értékek feltérképezése és – természetesen – a folytatás lehetősége. Az ekkor készült felmérések egyes templomok helyreállítási dokumentációjának alapjául szolgáltak, és kiindulópontot jelentettek a restauráláshoz szükséges források megpályázásában.

A felméréseket némelykor régészeti kutatások is kiegészítették. Klasszikus ásatásra került sor Ákos, Tasnád, Krasznacégény, Bere és Csomaköz középkori templomában. Ezek az egyes épületek részleges vagy teljes felújítását előzték meg vagy kísérték. A kutatások eredményeként két esetben (Krasznacégény és Bere) került elő korábbi templomépület vagy arra utaló nyom. A további esetekben a mai épület korábbi építési fázisait lehetett megfigyelni. Kivétel nélkül előkerültek a templomhoz kötődő temetkezések érdekes és fontos tárgyi mellékletekkel. A leglátványosabb eredményre br. Mészáros János családi kriptájának feltárása vezetett a csomaközi templomban. Az ásatás mellett modern prospekciós módszerek alkalmazására (légifotózás, műszeres szintfelmérés, georadar, valamint mágneses és elektromos vizsgálat) is sor került. E két utóbbi módszer bevált a földfelszín alatti romok, alapozások azonosításában, így sikerült megtalálnunk Aranyosmeggyes és Sárköz elbontott középkori templomát. Ez utóbbi alaprajzát egy kisebb szondázó ásatással sikerült meghatározni. Hasonló műszeres felmérésekkel vizsgáltuk a túrterebesi Perényi-kastély és a tamásváraljai vár védműveit, és sikerült megfigyelnünk az aranyosmeggyesi kastély – mára már elbontott – külső kerítőfalát és bástyáit. Nem jártunk sikerrel az Érendréd „Templomnál / La biserică” nevű határrészében jelzett, feltételezhetően középkori templomépület azonosításában.

A műemlékfelmérések és kutatások mellett a középkori egyházi építészet fontos tudományos fórumává vált a két múzeum által szervezett, román-magyar részvétellel zajló tudományos konferenciasorozat *Középkori egyházi építészet Erdélyben* címmel.¹⁵ A konferenciákhoz kapcsolódóan többnyelvű tanulmánykötetek jelentek meg (Szőcs 2012., Szőcs-RUSU 2007.). Az említett régészeti kutatások, felmérések, valamint a fal- és freskókutatások eredményei több más összefoglaló és esettanulmánnyal együtt 2011-ben láttak napvilágot a két szomszédos megye önkormányzatának közös pályázata révén (KOLLÁR 2011.). Ez, az új eredményeket számba vevő, kapcsolódó, de nem múzeumi pályázatok révén publikált kötetekkel együtt (KOLLÁR 2013., KOLLÁR 2014.) a régió középkori művészete és egyházi műemlékei kutatásának alapját jelentik. E témakörben szélesebb

¹⁵ Az V. konferenciára Szatmárnémetiben 2007. február 9–11. között; a VI. konferenciára Nyíregyházán 2008. október 17–18. között; a VII. konferenciára Szatmárnémetiben 2010. október 7–10. között; míg a VIII. konferenciára ismét Szatmárnémetiben 2013. március 8–10. között került sor.

közönségnek szánt, bőségesen illusztrált, román–magyar–angol nyelvű kötet jelent meg, amely megbízható tájékozódást nyújt az érdeklődő és igényes turista számára a romániai Szatmár megye műemlék templomainak (BĂLU–SZŐCS–TERDIK 2007.) és a két megye középkori eredetű freskóinak (IEGAR 2010.) végiglátogatásában. Ugyanezt a célt szolgálják a két megye 80 (40+40) műemlékéről, múzeumi kiállítóhelyéről vagy más kulturális turisztikai célpontjairól megjelentetett szórólap,¹⁶ továbbá a paposi középkori templom 40 műemléket bemutató új kiállítása és a hozzá kapcsolódó kiadvány (JAKAB–VESZPRÉMI 2014.).¹⁷

A régészeti és műemléki kutatásokat történeti és néprajzi vizsgálatok egészítették ki. Utóbbiak egyes kistérségek – elsősorban az egykori Ecsedi-láp – településeire koncentráltak a hagyományos népi építészet, gazdálkodás, művészet fennmaradt emlékeire fókuszálva. A történeti kutatások hármas célt követtek: egyrészt az egyes települések helytörténeti anyagát tárták fel, másrészt a két megye történetére vonatkozó forrásokat dolgozták fel, harmadrészt igyekeztek a román és magyar történetírás vitatott kérdései számára fórumot teremteni. Ez utóbbi volt kimondatlanul is a mozgatója az *Új kutatások és elméletek a helytörténetírásban* (Szatmárnémeti, 2009. június 26–27.) és a *Kisebbségek a Kárpát-medencében* (Szatmárnémeti, 2011. október 7–9.) tudományos konferenciáknak, amelyek a néprajzi mellett a történeti szekcióban a XX. század fordulópontja kapcsán a kisebbség és többség viszonyának alakulását vizsgálták. A terület történetére vonatkozó forrásanyag feldolgozása más műhelyekben készült, de közzétételüket a két múzeum közös pályázatai tették lehetővé. Így jelent meg a Szatmár vármegye hatóságai által kibocsátott középkori oklevelek kivonatait tartalmazó kötet, a környék legbefolyásosabb birtokos családja, az ecsedi Bátoriak XV–XVI. századi történetét megvilágító forrásválogatás vagy az úrbérrendezés kapcsán a Szatmár vármegye nyíri járására vonatkozó összeírások anyaga (PITI–C. TÓTH–NEUMANN 2010., TAKÁCS 2010.). Ugyancsak a közös pályázatok révén publikálhattuk a szatmárnémeti múzeum évkönyveinek három sorozatban megjelenő köteteit több éven keresztül.¹⁸

Az Ecsedi-láp környékén végzett néprajzi és helytörténeti kutatásokat vette számba a *Lápví-deki civilizációk a Felső-Tisza-vidéken* címmel rendezett workshop (Csenger–Nagykároly, 2010. június 25–26.). A terepi kutatások eredményeit ötvözi a pályázatok során a kulturális antropológia módszereivel készített két dokumentumfilm: *Addig, míg sokan voltunk. A hadadi német közösség múltja és jelene* (2010), valamint *Kúriák, Sorsok, Történetek* (2011). A helyi kötődés miatt fontos volt a Rákóczi-szabadságharc lezárásának 300. évfordulóján méltó módon megemlékeznünk, így került sor a két múzeum közös pályázata keretében egy emlékkiállítás rendezésére és egy emlékkonferencia támogatására, valamint egy ismeretterjesztő film elkészítésére.¹⁹

A különböző régészeti, történeti, néprajzi terepi kutatások, levéltári és könyvtári forrásfeltárások, műemléki felmérések közvetlenül hasznosultak a két múzeum pályázatai során kiadott községi *Történelmi és kulturális kalauzok* sorozatban, amelynek részeként már 26 (17 romániai és 9 magyarországi) kötet jelent meg. Így a magyarországi oldalon elkészült Csengersima, Csengerújfalú, Komlódótfalu, Nagyecsed, Nagygéc, Ökörítőfülpös, Porcsalma, Tyukod, Ura, míg a romániai oldalon Apa, Aranyosmeggyes (Medieșu Aurit), Börvely (Bervenii), Csanáros (Urziceni / Schöntal),

¹⁶ <http://www.epatrimonium1.eu/book-let> – utolsó letöltés 2015. XII. 10. <http://www.epatrimonium2.eu/hu/kiadvanyok/muemleki-szorolapok-nyomtatasa> – utolsó letöltés 2015. XII. 10.

¹⁷ <http://cult-tour.eu/papos/kiallitas-muemleki-felujitas/kiallitas-a-gotikus-templomban/> – utolsó letöltés 2017. XI. 22.

¹⁸ A Szatmár Megyei Múzeum évkönyve Satu Mare. *Studii și Comunicări* [Szatmár. Tanulmányok és közlemények] címmel, három sorozatban jelenik meg: *Seria I (Arheologie) [Régészet]*, *Seria II (Istorie–Etnografie–Artă) [Történelem–Néprajz–Művészet]*, *Seria III (Științele Naturii) [Természettudományok]*. A közös pályázatok keretében a következő kötetek jelentek meg: XXV. (2008), XXVI. (2010), XXVII. (2011) és XXVIII. (2012).

¹⁹ *A szatmári megegyezés* tudományos emlékülés Vaja–Szatmárnémeti, 2011. április 27–29. *A Szatmári Béke 300. évfordulója* emlékkiállítás, Szatmárnémeti (megnyitó: 2011. április 29.).

Csomaköz (Ciumești / Schamagosch), Érendréd (Andrid / Andrid), Érkávás (Căuaș), Hadad (Hodod), Kálmánd (Cămin / Kalmandi), Kányaháza (Călinești-Oaș), Kaplony (Căpleni / Kaplau), Majtény (Moftin / Maitingen), Mezőfény (Foieni / Fienen), Mezőpetri (Petrești / Petrifeld), Szaniszló (Sanislău), Szilágypér (Pir), Szopor (Supur) kismonográfiája. A szélesebb látogató közönség számára adtuk ki a szatmárnémeti múzeum történeti és néprajzi gyűjteményének katalógusát (BĂLU–SZŐCS 2008.), valamint a Szatmárnémetit ábrázoló archív képeslapokat bemutató kötetet (IEGAR–SÁRÁNDI 2009.).

A pályázatok kézzel fogható hozadéka (a közösség számára is értékelhető eredménye) egy-egy kiállítótér (olykor műemlék), kiállítás felújítása vagy éppenséggel új épület átadása. Így jött létre a tasnádi és az avasújvárosi tájház (mindkettő önálló helytörténeti és néprajzi kiállítással), újult meg Apán a Vasile Lucaciu, Adyfalván, az egykori Érmindszenten, az Ady Endre, Tiszabercelen a Bessenyei Emlékház. A Sóstói Múzeumfaluban elkészült az újléai uradalmi magtár második fele mint konferencia-központ és kiállítótér (PÁLL 2014.).²⁰ A Sóstói Múzeumfalu profiljának bővítéseként letettük egy régészeti skanzen alapjait: egy Árpád-kori falu kiépítése kezdődött el néhány épülettel és a hozzájuk csatlakozó kiszolgáló egységekkel (PINTYE–TOMPA 2014.). Célunk volt a Nyíregyháza – Aranyosmeggyes (Medieșu Aurit) régészeti szabadtéri múzeum-tengely kialakítása. Ennek jegyében utóbbi település határában megújult a szabad dák fazekastelepet bemutató skanzen. A leglátványosabb és legnagyobb volumenű fejlesztéseink közé tartozik a nagykárolyi felújított kastélyban berendezett történelmi enteriőr kiállítás a helytörténeti tárlattal együtt, amelyhez utóbb a saját forrásból megvalósított vadásztrófea és fegyver kiállítás társult Afrika Expo címmel. A nagykárolyi munkálatokkal párhuzamosan Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a szabolcsi Mudrány-kúria felújítására és új kiállításának elkészítésére kerülhetett sor pályázati keretből.

A fentiek fényében jól érzékelhető, hogy az utóbbi évek kutatásainak eredményeként többszöröződtek a középkori Szatmárra vonatkozó ismereteink és ezek az eredmények a tágabb régió kutatása számára is fontos viszonyítási ponttá váltak. Folytatásra és kiegészítésre számos terület kínálkozik, leginkább a világi építészet: várak, kastélyok történetének kutatása terén szükséges előrelépés. Csak reménykedni tudunk, hogy az elkezdett munkát javuló körülmények között folytatni tudjuk.

Irodalom

BĂLU–SZŐCS 2008.

Ghidul expoziției de istorie și etnografie. / A történelmi és néprajzi kiállítás vezetője. / Guide of the Historical and Ethnographical Exhibition. / Führer der Geschichtlichen und Ethnographischen Ausstellung. Coord. Daniela Bălu – Szőcs Péter Levente. Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare 2008.

BĂLU–SZŐCS–TERDIK 2007.

Daniela Bălu – Szőcs Péter Levente – Terdik Szilveszter: Arhitectura ecleziastică din Satu Mare. / Szatmár egyházi építésze. / Ecclesiastical Architecture of Satu Mare. Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare 2007.

FELSŐ-TISZA-VIDÉK PROJEKT 2010.

John Chapman – Mark Gillings – Robert Shiel – Bisserka Gaydarska – Chris Bond: The Upper Tisza Project. Studies in Hungarian landscape archaeology. Book 2–5. Settlement patterns in the Bodrogek Block. / Settlement patterns in the Zemplén Block. / Lowland

²⁰ Nyitókiállítása is újdonságnak számít: a gyöngy kultúrtörténetét kíséreltük meg bemutatni.

settlement in North East Hungary: excavations at the Neolithic settlement site of Polgár-10. / Upland settlement patterns in North East Hungary: excavations at the multi-period site of Regéc-95. Archaeopress, Oxford 2010.

GINDELE–ISTVÁNOVITS 2009.

Robert Gindele – Eszter Istvánovits: Die römerzeitliche Siedlungen von Csengersima–Petea. [Rezumat. Kivonat.] Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare 2009.

GINDELE–ISTVÁNOVITS 2011.

Robert Gindele – Eszter Istvánovits: Die römerzeitliche Töpferöfen von Csengersima–Petea. [Rezumat. Kivonat.] Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare 2011.

HAHÓT 1996.

Archäologie und Siedlungsgeschichte im Hahóter Becken, Südwest-Ungarn. Hrsg. Béla Miklós Szőke. *Antaeus* 23. 1996.

IEGAR 2010.

Diana Iegar: Fresce medievale din județele Satu Mare și Szabolcs-Szatmár-Bereg. / Szatmár és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye középkori freskói. / Medieval Frescoes of Satu Mare and Szabolcs-Szatmár-Bereg Counties. Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare 2010.

IEGAR–SÁRÁNDI 2009.

Diana Iegar – Sárándi Tamás: Satu Mare. Ampretele trecutului. / Szatmárnémeti. A múlt lenyomatai. / Satu Mare. Traces of the past. Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare 2009.

KERKA 2005.

Archaeology and Settlement History in the Kerka Valley, SW-Hungary. Ed. Eszter Bánffy. *Antaeus* 28. 2005.

KOLLÁR 2011.

Középkori egyházi építészet Szatmárban. Középkori templomok útja Szabolcs-Szatmár-Bereg és Szatmár megyében. Szerk. Kollár Tibor. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat, Nyíregyháza 2011.

KOLLÁR 2013.

Középkori templomok a Tiszától a Kárpátokig. Középkori templomok útja Szabolcsban, Beregben és Kárpátalján. II. Szerk. Kollár Tibor. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési és Környezetgazdálkodási Ügynökség Nonprofit Kft., Nyíregyháza 2013.

KOLLÁR 2014.

Művészet és vallás a Felső-Tisza-vidéken. Középkori templomok útja. III. Szerk. Kollár Tibor. Királyhágómelléki Református Egyházkerület – Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési és Környezetgazdálkodási Ügynökség Nonprofit Kft., Nagyvárad–Nyíregyháza 2014.

KURUCZ 2008.

Kurucz Katalin: Nagyberuházásokat megelőző régészeti feltárások Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 1993–2008 között. [Large scale excavations preceding construction projects in Szabolcs-Szatmár-Bereg County, 1993–2008.] *Ny. JAMÉ L.* 2008. 55–66.

MARTA 2009.

Liviu Marta: The Late Bronze Age Settlements of Petea–Csengersima. [Așezările din epoca bronzului de la Petea–Csengersima. Petea–Csengersima későbronzkori települései.] Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare 2009.

MARTA–SANA–BEJINARIU–L. NAGY–BERENDI 2010.

Liviu Marta – Daniel V. Sana – Ioan Bejinariu – Márta L. Nagy – Elisabeta Berendi: The Late Bronze Age Settlement of Nyíregyháza–Oros „Úr Csere”. [Așezările din epoca

- bronzului de la Nyíregyháza–Oros. Nyíregyháza–Oros későbronzkori települései.] Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare 2010.
- MARTA–SZÓCS 2007.
Catalogul colecției de arheologie. / A régészeti gyűjtemény katalógusa. / Catalogue of the Archaeological Collection. Szerk. Liviu Marta – Szócs Péter Levente. Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare 2007.
- MMT 1986.
Szabolcs-Szatmár megye műemlékei I. Szerk. Entz Géza. Magyarország műemléki topográfiaja X. Szerk. Dercsényi Dezső. Akadémiai Kiadó, Budapest 1986.
- MMT 1987.
Szabolcs-Szatmár megye műemlékei II. Szerk. Entz Géza. Magyarország műemléki topográfiaja. XI. Szerk. Dercsényi Dezső. Akadémiai Kiadó, Budapest 1987.
- JAKAB–VESZPRÉMI 2014.
Jakab Attila – Veszprémi Beáta: Műépítészeti barangolások Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. / Plimbări arhitecturale în județul Szabolcs-Szatmár-Bereg. / Exploring the Architectural Monuments of Szabolcs-Szatmár-Bereg County. Szerk. Istvánovits Eszter. Jóna András Múzeum, Nyíregyháza 2014.
- PÁLL 2014.
Páll István: Az újlétai uradalmi magtár a Sóstói Múzeumfaluban. / Grânarul domeniului nobiliar din Újléta în Muzeul Satului Sóstó. / The manorial granary from Újléta in the Village Museum in Sóstó. Jóna András Múzeum, Nyíregyháza 2014.
- PINTYE–TOMPA 2014.
Pintye Gábor – Tompa György: Falu a faluban. Nyires Árpád-kori település születése a Sóstói Múzeumfaluban. / Sat în sat. Nașterea așezării Nyires din epoca arpadiană în Muzeul Satului din Sóstó. / A village in a village. The birth of Nyires, an Árpád Age settlement in the Museum Village of Sóstó. Jóna András Múzeum, Nyíregyháza 2014.
- PITI–C. TÓTH–NEUMANN 2010.
Piti Ferenc – C. Tóth Norbert – Neumann Tibor: Szatmár megye hatóságának oklevelei (1284–1524). [Documentele autorității comitatense din Sătmar (1284–1524). Documents of the authorities of Szatmár County (1284–1524).] JAMK 65. 2010.
- POP 2009.
Dan Pop: The Middle Bronze Age Settlement of Petea–Csengersima. [Abstract in Romanian and Hungarian.] Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare 2009.
- SEBESTYÉN 2014.
Sebestyén József: Településléptékű dokumentálás Erdélyben. Az épített örökség településléptékű dokumentálása Erdély magyarlakta térségeiben. 2014. 03. 21. http://www.muemlekem.hu/magazin/sebestyen_jozsef_telepulesszintu_dokumentalas – utolsó letöltés 2015. VI. 15.).
- SOMORJAI 2004.
Somorjai Selysette: A műemléki inventarizáció. In: Építészet és műemlékvédelem a XX. században. XXI. Országos Műemléki Konferencia, Szeged, 2001. szeptember 12–16. Szerk. Kovács Erzsébet. Kulturális Örökségvédelmi Hivatal – Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata, Budapest – Szeged 2004. 58–62.

Szócs 2012

Arhitectura religioasă medievală din Transilvania. / Középkori egyházi építészet Erdélyben. / Medieval Ecclesiastical Architecture in Transylvania. V. Szerk. Szócs Péter Levente. Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare 2012.

Szócs–Rusu 2007.

Arhitectura religioasă medievală din Transilvania. / Középkori egyházi építészet Erdélyben. / Medieval Ecclesiastical Architecture in Transylvania. IV. Szerk. Szócs Péter Levente – Adrian Andrei Rusu. Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare 2007.

Takács 2010.

A jobbágylét dokumentumai az úrbérrendezés kori Szatmár vármegye Nyíri járásából. [Documents of socage tenure regularisation in the Nyír district of Szatmár county. Documente urbariale din plasa Nyír a comitatului.] Szerk. Takács Péter. JAMK 66. 2010.

ISTVÁNOVITS Eszter

Jósa András Múzeum

H-4401 Nyíregyháza

Pf. 57

e-mail: istvanov@josamuzeum.hu

SZÓCS Péter

Muzeul Județean Satu Mare

RO-440031 Satu Mare

Bd. Dr. Vasile Lucaciu nr. 21

e-mail: peter.szocs@gmail.com

On two sides of a border. Museum research into archaeology, history and architectural monuments in Szabolcs and Szatmár/Satu Mare

Common research into history, archaeology, ethnography and art history of Szatmár split after the First World War could restart only in the last 25 years. Despite of the many centuries' old geographical, economical and cultural togetherness of the territory, in the last 100 years it diverged gravitating towards the centre of the countries on both sides. As a result, a peripheral situation formed producing backwardness, which is compensated on some degree by the integrating force of the cross-border relationship recently quickened. Divergence can be well observed also in history and its related disciplines. Border divided archaeological sites and geographical units coherent in archaeological-historical periods; it split also document collections in archives representing most of historical sources. Interpretation of formerly coherent written sources or find material led to different, sometimes contradictory results. This difference formed because of the distinct language environment, differing terminology, chronology and context of interpretation. It is not an easy task to weave together the broken threads and perhaps cannot be fulfilled completely. However, collective research work continued by the Satu Mare County Museum (Muzeul Județean Satu Mare) and the Directory

of the Szabolcs-Szatmár-Bereg County Museums and its successor, the Jósa András Museum is an important point and chance for finding the common denominator. This study discusses the results of this cooperation.

Eszter ISTVÁNOVITS

Jósa András Museum
H-4401 Nyíregyháza
Pf. 57
e-mail: istvanov@josamuzeum.hu

Péter SZÓCS

Satu Mare County Museum
RO-440031 Satu Mare
Bd. Dr. Vasile Lucaciu nr. 21
e-mail: peter.szocs@gmail.com

